

Skellefteå kommun
kundtjanst@skelleftea.se

2024-03-28
Dnr SI 2022:8458

Uppföljningsbeslut

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i källkritiskt förhållningssätt
– fokus gymnasieskolan
vid Anderstorps gymnasiet 1
i Skellefteå kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Anderstorps gymnasiet 1 avseende verksamhetens kvalitet inom undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan. Granskningen genomfördes under höstterminen 2023.

Vid granskningen identifierade Skolinspektionen två utvecklingsområden som angetts i beslut den 22 september 2023, dnr SI 2022:8458.

Skolinspektionen har begärt att huvudmannen för Anderstorps gymnasiet 1 senast den 26 februari 2024 ska redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån identifierade utvecklingsområden. Skellefteå kommun har kommit in med en sådan redovisning den 11 februari 2024.

Beslut efter uppföljning:

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor.

Utvecklingsområde 1:

Rektorn och lärarna i alla ämnen behöver skapa en samsyn hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och i det arbetet ta del av relevant sakkunskap.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet.

Utvecklingsområde 2:

Lärarna behöver utveckla undervisningen och synliggöra behovet av källkritik genom att inkludera ett källkritiskt resonemang i frågor där olika tolkningar finns.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet.

Utvecklingsområde 3:

Lärarna behöver ge eleverna tydlig och framåtsyftande återkoppling när det gäller så

väl att söka, granska och värdera källor så att eleverna kan utveckla sitt källkritiska förhållningssätt.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Ytterligare kvalitetshöjande åtgärder behövs.

Skolinspektionens samlade bedömning är att ytterligare åtgärder behövs för att höja kvaliteten. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen tar ansvar för ett fortsatt utvecklingsarbete. Skolinspektionen avslutar därmed granskningen, men kommer att fortsätta följa huvudmannen i sin samlade risk- och väsentlighetsanalys.

Bakgrund

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor.

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Rektorn och lärarna i alla ämnen behöver skapa en samsyn hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och i det arbetet ta del av relevant sakkunskap.

I huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder framgår att huvudmannen påbörjat ett arbete genom att de tagit fram en uppdrags- och handlingsplan för Skellefteå gymnasiebibliotek. I denna tydliggörs att gymnasiebiblioteket ska verka för att eleverna utvecklar kritiska förhållningssätt och förmågor att hantera information från olika källor för att självständigt kunna dra logiskt och metodiskt förankrade slutsatser. Det framgår också att de ska bistå med rätt verktyg och kunskap för hanteringen av det stora informationsflödet som omger oss. I Skolinspektionens beslut framgick att den samverkan som fanns mellan lärare och bibliotekarier var spontan, sporadisk och skedde främst på enskilda lärares initiativ. I huvudmannens redogörelse framgår att samarbetet kommer att bli mer organiserat och systematiskt genom Gymnasiebibliotekets tydligare uppdrag och att det möjliggörs för en dialog mellan rektorer, lärare och bibliotekspersonal. Huvudmannen beskriver att de planerar för fortsatta åtgärder som bibliotekspersonal ska genomföra såsom workshops för lärare och rektorer, träffa lärare, och träffa elevgrupper till exempel på lektioner där det källkritiska förhållningssättet kan lyftas på ett naturligt sätt i undervisningen. Det framgår dock inte när dessa insatser kommer att påbörjas. I redovisningen framgår också att de ska arbeta med källkritik i arbetslagen, genom det systematiska kvalitetsarbetet, då arbetslagen ska bidra med aktiviteter som är kopplade till källkritiskt förhållningssätt, och att dessa även ska utvärderas.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med det som Skolinspektionen anser behövs för att utveckla arbetet. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen utvecklar det påbörjade arbetet genom att genomföra de planerade insatserna, så att en samsyn kan utvecklas.

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Lärarna behöver utveckla undervisningen och synliggöra behovet av källkritik genom att inkludera ett källkritiskt resonemang i frågor där olika tolkningar finns.

Som ovan nämnts framgår i huvudmannens redovisning att arbetslagen kommer att arbeta med källkritiskt förhållningssätt och att detta är inkluderat i det systematiska kvalitetsarbetet. Det innebär att arbetslagen ska bidra med aktiviteter som de sedan löpande under året ska utvärdera. Enligt huvudmannen blir det källkritiska förhållningssättet levande genom att arbetslagen behöver tolka och formulera aktiviteter som ska utföras och utvärderas. På så sätt blir aktiviteterna tydliga för lärare, elever och rektorer. Huvudmannen kommer framöver även genomföra workshops för samtlig personal. Det framgår dock inte av huvudmannens redovisning hur ett källkritiskt resonemang inkluderats i undervisningen så här långt.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med det som Skolinspektionen anser behövs för att utveckla arbetet. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen genomför de planerade insatserna.

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Lärarna behöver ge eleverna tydlig och framåtsyftande återkoppling när det gäller så väl att söka, granska och värdera källor så att eleverna kan utveckla sitt källkritiska förhållningssätt.

I huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder framgår att en av skolans förstelärare har ett uppdrag som är kopplat till källkritik och AI. Förstelärarens arbetssätt kommer att spridas till andra lärare så att även dessa får verktyg att hantera källkritik och AI. Enligt huvudmannen har detta arbete lett till att medvetenheten ökat om att alltid lyfta källor och källkritik ur olika perspektiv på ett systematiskt sätt. Detta förväntas leda till en djupare förståelse och kunskap hos eleverna hur de ska förhålla sig till olika typer av källor. På längre sikt förväntar sig huvudmannen att elevernas medvetenhet om olika källors tillförlitlighet kommer att öka och därigenom ge dem kunskaper om och hur de ska granska och använda källor.

Även om huvudmannen beskriver hur undervisningen ska utvecklas genom förstelärarens arbete och därigenom ge eleverna bättre redskap att agera källkritiskt så framgår inte hur lärarnas återkoppling till eleverna ska utvecklas vilket utvecklingsområdet handlar om. Skolinspektionen förutsätter därför att huvudmannen fortsätter att följa upp att det även sker en utveckling kring återkopplingen till eleverna så att de ges möjlighet att förstå hur deras källkritiska agerande när det gäller att söka, granska och värdera källor kan utvecklas. Skolinspektionen bedömer därför att ytterligare kvalitetshöjande åtgärder behövs. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen gör insatser för att så ska ske.

På Skolinspektionens vägnar

X Arne Hellmark

Beslutsfattare
Signerat av: Arne Hellmark

X Maria Larsson

Föredragande/utredare
Signerat av: Maria Larsson

I handläggningen av ärendet har även utredare Johan Hieronymus medverkat.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: [Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan.](#)

Bilaga 1: Bedömningsgrunder

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde 1: Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

I området granskas hur lärarna utvecklar undervisningen och håller sig uppdaterade i förhållande till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Inom detta område är även samarbetet mellan lärare och med skolbibliotekens personal en viktig del för att utveckla skolans arbete och bidra till elevernas källkritiska förhållningssätt samt ge dem möjlighet att tillägna sig konkreta metoder för till exempel informationssökning. Lärarna behöver kunskap för att kunna undervisa eleverna om var och hur de hittar tillförlitliga källor samt balanserad information genom det som kallas sökkritik och källtillit. Lärarna behöver hålla sig uppdaterade så att undervisningen även kan innehålla moment om hur teknik och algoritmer påverkar källor och handlingar samt om hur den digitala tekniken utvecklas. I detta är en viktig del även de plattformar och forum som eleverna får information från, vilket gör att lärarna behöver hålla sig uppdaterade även kring hur dessa sorterar och visar information.

Bedömningsområde 3: Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Området handlar om huruvida lärarna återkommande genomför undervisning om källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Forskningen visar att kombinationen av kunskapen inom ett ämne och dess vetenskapliga grund och förhållningssätt tillsammans med konkreta metoder för källkritiskt granskning och värderande är särskilt viktigt. Det är därför viktigt att lärarna kontinuerligt integrerar undervisningsmoment om kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt i respektive ämne.

Det är viktigt att undervisningen innehåller både teoretiska genomgångar och praktiska övningar av källkritiskt förhållningssätt och metod, och att dessa är ständigt levande/närvarande i undervisningen. Läraren behöver presentera olika källkritiska metoder som är relevanta utifrån ämnets vetenskapliga grund samt ge eleverna en möjlighet att reflektera över hur olika digitala källor och informationsflöden kan värderas utifrån olika vetenskapliga traditioner och metoder. Det är således av vikt att undervisningen involverar såväl text som bild, rörlig bild och ljud, samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Bedömningsområde 3: Eleverna får stöttning i användningen av källkritiskt förhållningssätt

I området granskas hur lärarna ger eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka. Lärarens ledning och stöttning bör även innebära att eleverna får stöd och konstruktiv, åldersanpassad feedback för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till både digitala och tryckta källor. En annan viktig aspekt är att eleverna ges stödstrukturer, till exempel tydliga instruktioner för hur de ska arbeta eller modeller för hur saker ska presenteras, men de kan också utgöras av vägledning från läraren i konkreta situationer, exempelvis stöd i form av ändamålsenliga och genomtänkta frågor. Allteftersom kunskapen och förmågorna utvecklas över tid finns det möjlighet att minska stödstrukturernas omfattning samtidigt som uppgifterna bör stötta en progression och ge eleverna möjlighet att lära sig använda olika typer av källor samt lär sig deras styrkor och brister.

Det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tänka utanför ramarna och ifrågasätta deras antaganden om den information de tar del av och som de undersöker samt producerar inom undervisningen. Uppgifterna bör även omfatta källkritiska tillvägagångssätt i olika typer av digitala verktyg, olika typer av källor och former av uttryck och ge eleverna möjlighet att arbeta mer fritt med undersökande uppgifter.

Bilaga 2: Författningsstöd

Gymnasieskolans syfte är enligt **skollagen** (2010:800) bland annat att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper (15 kap. 2 § skollagen). Enligt **läroplanen** ska eleverna kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. [...] Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetslivet, digitaliseringen och den tekniska utvecklingen, internationaliseringen samt miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. [...] I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information (Förordning om läroplan för gymnasieskolan [SKOLFS 2011:144], Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag).

I **läroplanen** anges vidare att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program kan använda sina kunskaper som redskap för att bland annat kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för bland annat kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning och lärande, kan använda bibliotek och deras resurser samt har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv och förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Mål). Enligt **läroplanen** ska läraren i undervisningen utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång samt organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat får möjlighet att använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Riktlinjer). Alla som arbetar i skolan ska, i skolans arbete med normer och värden, uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökande digitaliseringen medför (Lgy 11, 2.2 Normer och värden, Riktlinjer).

Av **skollagen** följer att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor (2 kap. 9 skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla

kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, däribland skolbibliotek och digitala verktyg. Rektorn ansvar vidare för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen. Rektor har därtill ansvar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens (Lgy 11, 2.6 Rektorns ansvar).

I **ämnesper**aner för engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, naturkunskap, biologi, fysik och kemi anges bland annat följande avseende respektive ämnens syfte. Undervisningen i engelska ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor. I historia ska eleverna ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor och att använda digitala verktyg för att söka information från olika medier. I religionskunskap ska ge eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor i digital och annan form, diskutera och argumentera. I svenska och svenska som andraspråk ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor och ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, söva och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. I naturkunskap ska undervisningen syfta till att eleverna bland annat utvecklar förmåga att kritiskt värdera och ta ställning i frågor som har ett naturvetenskapligt innehåll. I biologi, fysik och kemi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att kritiskt värdera och skilja mellan påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund. I ämnesperan för samhällskunskap anges att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.